

Ключевые слова: контроль, охрана земель, административная ответственность.

WAYS OF INCREASE OF EFFICIENCY OF CONTROL OVER THE USE AND PROTECTION OF LANDS ON THE MODERN STAGE

Reminniy V. I.

Implemented a selective analysis of changes in the Land code of Ukraine and some legislative and other normative acts of Ukraine which regulate relations in the sphere of use and protection of land. The measures of administrative responsibility for infringement of the land legislation, according to the Code of Ukraine on administrative offences.

Key words: control, protection of lands, administrative responsibility.

Надійшла до редакції 12.06.2013 р.

УДК 347.191.3

Т. І. Бровченко,
аспірантка

*Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

**ВИДИ УСТАНОВЧИХ ДОКУМЕНТІВ
ЮРИДИЧНИХ ОСІБ**

Стаття присвячена різновидам установчих документів та їх особливостям. Розглядається значення цих документів, зв'язок між ними і статусом відповідного утворення як юридичної особи. Звертається увага на особливості діяльності юридичної особи на підставі модельного статуту.

Ключові слова: установчий документ, статут, засновницький договір, установчий акт, меморандум, положення, модельний статут.

Відповідно до статей 87 і 88 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) установчими документами юридичних осіб можуть бути: статут, засновницький договір, установчий акт, меморандум [1; 2003. – № 40-44. – Ст. 356]. У ч. 2 ст. 87 ЦК зазначається, що юридична особа приватного права може

створюватися й діяти на підставі затвердженого Кабінетом Міністрів України модельного статуту, який після його прийняття учасниками стає установчим документом. Спеціальним законодавством передбачається можливість діяльності юридичної особи на підставі положення. Це

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

стосується релігійних організацій (ст. 12 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» [1; 1991. – № 25. – Ст. 283.]), профспілок (статті 14 і 15 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» [1; 1999. – № 45. – Ст. 397.]), органів самоорганізації населення (ст. 12 Закону України «Про органи самоорганізації населення» [1; 2001. – № 48. – Ст. 254.]), громадських формувань з охорони громадського порядку (ст. 5 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» [1; 2000. – № 40. – Ст. 338.]). Як правило, юридичні особи публічного права діють на підставі положень (наприклад, Положення про Пенсійний фонд України [3; 2011. – № 384/2011]); окремі юридичні особи публічного права діють на підставі спеціальних законів про них (Закон України «Про Кабінет Міністрів України» [1; 2000. – № 40. – Ст. 338.]).

Отже, повторимось, установчими документами юридичних осіб приватного права можуть бути засновницький договір, статут, установчий акт, меморандум, модельний статут, положення. Установчими документами юридичних осіб публічного права може бути статут чи положення або вони можуть взагалі не мати установчого документа.

На підставі статутів діють:

товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю, акціонерні товариства, кооперативи, політичні партії, релігійні організації, професійні і творчі спілки, благодійні товариства й фонди та ін.; на підставі засновницьких договорів – повне й командитне товариства (останнє – якщо воно налічує 2 й більше учасників з повною відповідальністю); на підставі установчих актів – установи, в тому числі благодійні; на підставі меморандуму – командитне товариство, створюване одним учасником з повною відповідальністю; на підставі положення – релігійні організації; на підставі модельного статуту – будь-яка юридична особа приватного права, якщо Кабінетом Міністрів України затверджено модельний статут відповідного виду цих юридичних осіб.

Нормами окремих законів допускається, щоб юридична особа мала той чи інший установчий документ. Ідеться про статут або положення (ст. 12 та ін. Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації», ст. 7 Закону України «Про наукову та науково-технічну діяльність», ст. 14 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», ст. 5 Закону України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»). У такому разі юридична особа має обрати, який саме

установчий документ нею буде затверджуватись.

Звертає на себе увагу й те, що в одних законах ідеться про можливість дії певної організації на підставі статуту (положення), як це має місце в Законах України «Про свободу совісті та релігійні організації», «Про наукову та науково-технічну діяльність», «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», а в інших зазначається насамперед про положення, а в дужках – про статут (Закон України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону»). Із цього незрозуміло: законодавець надає право певним юридичним особам обрати один з 2-х варіантів установчих документів а чи ставить знак рівності між ними. Саме до другої думки може наштовхнути ст. 14 Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії», яка має назву «Статути профспілок». У ч. 1 ст. 14 цього Закону говориться лише про статути, а вже в ч. 2 ст. 14 стоїть у дужках термін «положення», який постійно супроводжує термін «статут». У ст. 15 цього ж Закону йдеться про статути (положення) об'єднань профспілок, а в її назві – і про статути, і про положення (в дужках).

Викликає сумніви однозначність цього зауваження після аналізу ч. 5 ст. 14 цього Закону,

якою профспілковим органам (вищим за статусом) у межах передбачених статутом їх повноважень, надається право затверджувати положення про організації профспілки. Незрозуміло, чи означає це, що профспілкові органи діють на підставі статутів, а організації профспілки – на підставі положення? Принаймні, до цього висновку призводить формальна логіка, хоча останній і не може бути зроблений при зіставленні ч. 5 ст. 14 з іншими частинами цієї ж статті і ст. 15 розглядуваного Закону.

Можна лише переконатись у тому, що законодавець непослідовний і в застосуванні термінології, і в упорядкуванні взагалі установчих документів юридичних осіб. Це підтверджує ще одне спостереження. Так, за ЦК України юридична особа повинна мати лише один установчий документ. Ця вимога принципово відрізняється від тієї, що мала місце до набрання чинності цим Кодексом. У Законі України «Про господарські товариства» [1; 1991. – № 49 – Ст. 682], що діяв до 1 січня 2004 р. встановлювалося, що товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю, а також акціонерні товариства діють на підставі установчих договорів і статутів, тобто з 1991 р. по 2003 р. указані товариства мали 2 установчих документи.

Попри те, що норма ст. 87

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ЦК України є універсальною й поширюється на всі юридичні особи приватного права, в окремих спеціальних нормах законів зберігся й інший підхід, за яким у юридичних осіб є 2 установчих документи. Приміром, установчими документами наукового парку є засновницький договір і статут, вимоги до яких визначаються у ст. 5 Закону України «Про наукові парки», хоча його було прийнято у 2009 р., тобто коли вже 5 років діяв новий ЦК України [1; 2009. – № 51 – Ст. 757]. Та й узагалі в законодавстві часто вживається термін «установчі документи» саме у множині, хоча правильно було б указувати «установчий документ», бо він має бути один. Прикладом може служити ст. 8 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців». Інші ж документи, що подаються для державної реєстрації юридичної особи, не можна вважати установчими, але вони є необхідними для проведення цієї процедури [1; 2003. – № 31-32. – Ст. 263].

Іноді трапляється, що в законодавстві так щільно пов'язано установчий документ з якимось іншим, що останній ніби-то стає його, так би мовити, «належністю», принаймні, на етапі проведення реєстрації. Наприклад, відповідно до ст. 7 Закону України «Про політичні партії» політичні партії повинні мати програму, яка

є викладом її цілей і завдань, а також шляхів їх досягнення [1; 2001. – № 23. – Ст. 118]. Якщо порівняти цю норму зі ст. 8, де теж установлюється, що політичним партіям належить мати статут, виходить, що обидва ці документи є для партії обов'язковими. Значить, програма набуває вагомості установчого документа, тим більше, що саме в ній визначаються цілі й завдання цієї організації, а в статуті вже йдеться про органи, порядок вступу, членські обов'язки тощо. Підсилює це враження й те, що (як зазначено в п. 1 ч. 2 ст. 11 Закону) для реєстрації політичної партії подаються статут і програма, які вказуються разом, а в інших пунктах цієї частини вже йдеться про решту документів, що подаються для реєстрації.

Схожим випадком є впорядкування створення наукових парків, для чого необхідно прийняти й затвердити центральним органом виконавчої влади, яка реалізує державну політику у сфері науки та інновацій, Перелік пріоритетних напрямків діяльності цієї організації (ст. 8 Закону України «Про наукові парки»). Хоча значення цього Переліку й підсилюється тим, що від його затвердження вказаним органом виконавчої влади залежить, чи буде ним погоджене рішення про створення наукового парку, без чого

неможлива його державна реєстрація, тим не менше сутність цього документа можна порівняти з програмою партії (Закон України «Про політичні партії»). В обох зазначених законах міститься найсуттєвіше: для чого, власне, створюються ці організації? Утім, цілі й завдання будь-яких організацій мають міститися в їх установчих документах. Виходить, що винесення цілей і завдань політичних партій і наукових парків «за дужки», тобто винесення їх в окремі документи, надає їм значення установчих або навіть робить останні установчими.

Акцентуємо увагу й на значенні установчих документів: якщо певне утворення має їх, воно є юридичною особою. Цей зв'язок між установчими документами і статусом певного утворення як юридичної особи полягає в тому, що їх наявність свідчить про так зване фокусування намірів певних осіб (однієї або декількох) створити суб'єкта права, окремого від себе. І навпаки, брак установчих документів переконливо свідчить, що певне об'єднання осіб не становить собою нового суб'єкта права. Прикладом може служити просте товариство, яке юридичною особою не є, а його учасники діють на підставі договору (ст. 1132 ЦК України).

Однак твердження про умовленість статусу юридичної

особи наявністю установчих документів не завжди спрацьовує, оскільки чинним законодавством передбачаються випадки, коли певне об'єднання осіб має статут, але не є юридичною особою. Це територіальні громади, які можуть мати статут (ст. 19 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [1; 1997. – № 24. – Ст. 170]). ЦК України територіальні громади відносить не до юридичних осіб (навіть публічного права), а до «особливих учасників цивільних відносин» (гл. 9), хоча в науковій правовій літературі й висловлювалась обґрунтована позиція щодо визнання територіальних громад юридичними особами [2].

Існують випадки, коли певне об'єднання названо в законі організацією, тобто юридичною особою, але воно не має свого установчого документа й повідомлення державних органів про його утворення не є обов'язковим (статті 8 і 13 Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації»).

У подібному разі вбачається зв'язок між державною реєстрацією юридичної особи й наявністю в неї установчих документів. Цей зв'язок є безперечним, оскільки для здійснення державної реєстрації завжди подаються установчі документи (ст. 8 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

осіб-підприємців»).

Виняток становить створення юридичних осіб приватного права, що діятимуть на підставі модельного статуту.

По-перше, виходить, що вони діють на підставі саме статуту, а не іншого установчого документа (засновницького договору або установчого акта). Отже, діяти на підставі модельного статуту можуть не всі юридичні особи приватного права, як про це зазначається в абз. 2 ч. 1 ст. 87 ЦК України, а лише статутні товариства (з обмеженою або додатковою відповідальністю), акціонерні й непідприємницькі товариства й кооперативи.

По-друге, в абз. 2 ч. 1 ст. 87 ЦК України зазначено, що юридична особа приватного права може створюватися й діяти на підставі модельного статуту, прийнятого її учасниками. Таким чином, цей статут, з одного боку, є нормативно-правовим актом, бо затверджується Кабінетом Міністрів України, а з другого – стає установчим документом юридичної особи, тому що приймається нею. Текст зазначеної статті має цілком очевидні вади, оскільки модельний статут приймається й затверджується Кабінетом Міністрів України, а рішення про те, що створювана юридична особа діятиме на підставі модельного статуту, приймається її учасниками. Але ж останні

не приймають ні модельного, ні індивідуального статутів, а ухвалюють лише рішення, що юридична особа не матиме статуту індивідуального, а діятиме на підставі модельного, до якого не додається ні змін, ні доповнень, бо це не примірний (зразковий) і не типовий статут.

По-третє, якщо модельний статут стає установчим документом після його прийняття засновниками (учасниками) юридичної особи, він зводиться до індивідуального статуту. Інакше кажучи, ранг нормативно-правового акта, яким є модельний статут, збігається (а не понижується) з рангом індивідуального статуту як акта. Саме така його правова природа визначалась у постанові Пленуму Вищого господарського суду України від 29 травня 2013 р., № 11 «Про деякі питання визнання правочинів (господарських договорів) недійсними» [3; 2013. – № 11].

По-четверте, засновники (учасники) юридичної особи, утвореної на підставі модельного статуту, можуть у встановленому законом порядку затвердити статут, який буде установчим документом, і провадити діяльність на його підставі. Іншими словами, вони не тільки мають право вибору між модельним та індивідуальним статутом, а й зміни в подальшому свого рішення діяти на підставі статуту модельного

чи, навпаки, індивідуального.

З наведеного виходить, що засновники (учасники) юридичної особи не подають до державного органу, що здійснює державну реєстрацію, ані індивідуальний статут (якого юридична особа може не мати), ані модельний (оскільки останній затверджено Кабінетом Міністрів України, його зміст є незмінним і не вимагає переписування чи прилаштування для створюваної юридичної особи). Напрошується висновок, що такого статуту в юридичної особи й немає, в той час, коли сама вона, як суб'єкт права, існує (або створюватиметься). Адже юридична особа діятиме на підставі загального акта для всіх подібних їй суб'єктів, з чим вона погоджується на етапі свого застосування.

Але наскільки правильною є думка, що модельний статут стає установчим документом юридичної особи? Цей вираз, як вбачається, не містить правового навантаження, а повертає до часів, коли юридичні особи діяли на підставі загального положення про такого роду організації. Дія такого положення поширювалася на всі організації, що створювалися як такі, що мали саме цей правовий статус, що позбавляло сенсу приймати індивідуальний установчий документ.

Аналогічна ситуація, звичайно, виникає й з модельними ста-

тутами. Її відмінність полягає в тому, що для учасників юридичної особи приватного права є вибір: використовувати статут модельний чи прийняти індивідуальний. За радянських часів таких варіантів не існувало. Крім того, модельний статут може застосовуватися до всіх організацій певного виду, а буває, що та чи інша організація діє лише на підставі окремого нормативно-правового акта, виданого саме для впорядкування її правового статусу.

Схожа ситуація має місце і з юридичними особами публічного права, які діють на підставі нормативно-правового акта й не мають свого індивідуального установчого документа, в якому й немає сенсу. За приклад можна назвати: (а) Секретаріат Кабінету Міністрів України, який є юридичною особою і діє на підставі Закону України «Про Кабінет Міністрів України» (ч. 10 ст. 48) і Положення про Секретаріат Кабінету Міністрів України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 серпня 2009 р., № 850 [3; 2009. – № 850.]; (б) регіональне відділення Фонду державного майна України, що відповідно ч. 2 ст. 6 Закону України «Про фонд державного майна України» [1; 2012. – № 28. – Ст. 311] є юридичною особою і діє на підставі положення, затвердженого наказом Фонду де-

ПРОБЛЕМИ ЗАКОННОСТІ

ржавного майна України 15 травня 2012 р., № 678 [3; 2012. – № 678.]; (в) Міністерство юстиції, яке згідно з п. 14 Положення про Міністерство юстиції, затвердженого Указом Президента України від 6 квітня 2011 р., № 395/2011 [3; 2011. – № 395/2011], є юридичною особою.

Проте вказані юридичні особи піддаються лише такому регулюванню діяльності й не можуть ані приймати свій статут, ані діяти на підставі інших установчих документів чи використовувати інші можливості, зокрема, погоджувати свою діяльність на підставі модельного статуту. Існують випадки, коли певні юридичні особи публічного права діють на підставі положення про них (регіональні відділення Фонду державного майна України), хоча

зустрічаються і «штучні».

Підсумуємо вищенаведене. Український законодавець доволі непослідовно впорядковує установчі документи юридичних осіб публічного і приватного права. Вбачаємо за доцільне уніфікувати таке регулювання для цих груп юридичних осіб і вдосконалити регламентування діяльності юридичних осіб приватного права на підставі модельного статуту. Для цього необхідно позначити в законодавстві, що до Державного реєстру юридичних осіб і фізичних осіб-підприємців вноситься вказівка, що юридична особа діє на підставі модельного статуту, чого цілком достатньо. Тоді не буде потреби в маніпуляціях з тим, що модельний статут набуває рангу установчого документа як індивідуальний статут.

Список літератури: 1. Відомості Верховної Ради України. 2. *Первомайський О. О.* Участь територіальної громади у цивільних правовідносинах : моногр. / О. О. Первомайський. – Х. : Страйд, 2005. – 184 с. 3. Урядовий кур'єр України.

ВИДЫ УЧРЕДИТЕЛЬНЫХ ДОКУМЕНТОВ ЮРИДИЧЕСКИХ ЛИЦ

Бровченко Т. И.

Статья посвящена разновидностям учредительных документов и их особенностям. Рассматривается значение этих документов, связь между ними и статусом определенного образования как юридического лица. Обращается внимание на особенности деятельности юридического лица на основании модельного устава.

Ключевые слова: учредительный документ, устав, учредительный договор, учредительный акт, меморандум, положение, модельный устав.

KINDS OF FOUNDING DOCUMENTS OF LEGAL ENTITIES

Brovchenko T. I.

The article is devoted to kinds of founding documents of legal entities, their variety and peculiarities. It is considered the meaning of founding documents, and the connection between them and the status of certain formation as an artificial person. It is stressed on special activity features of the legal entity according to its model charter.

Key words: founding document, charter, founding agreement, founding act, memorandum, regulation, model charter.

Надійшла до редакції 20.11.2013 р.

УДК 3494:340.134

О. В. Бурцев,
*здобувач при кафедрі
земельного та аграрного права
Національний університет
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків*

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ЗАКОНОДАВЧОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИРІШЕННЯ МЕЖОВИХ ЗЕМЕЛЬНИХ СПОРІВ: ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

На підставі аналізу системи джерел права, що регулюють відносини у сфері вирішення земельних спорів, розкрито особливості становлення й розвитку правового забезпечення розв'язання земельних межових спорів.

Ключові слова: земельний спір, земельний межовий спір, межування, система органів, що вирішують земельні спори, підкоморські суди, земельні комісії.

Формування земельних відносин і практика вирішення земельних спорів нерозривно взаємопов'язані. З моменту зародження державності земельна політика виступає одним з головних чинників державотворення. Але на всіх етапах історичного розвитку України це питання залишалось одним з найскладніших і найактуальніших.

Проблеми, що стосуються вирішення земельних спорів, уже порушувались такими науковцями, як Г. І. Балюк, А. П. Гетьман, Л. В. Лейба, А. М. Мірошніченко,

О. О. Погрібний та ін. Однак питання становлення й розвитку правового забезпечення розв'язання земельних спорів межових залишаються недостатньо дослідженими.

Мета даної публікації – на підставі аналізу системи джерел права, що регулюють відносини у сфері вирішення земельних спорів, з'ясувати особливості становлення й розвитку правового забезпечення розв'язання земельних межових спорів.

Започаткування й формування регламентації земельних